

KÜRESEL FİNANSAL KRİZ ve VERGİ POLİTİKALARI

Doğan ALANTAR (*)

1 - GİRİŞ ¹

2007 ortalarında ABD’de geri dönmeyen konut kredileri (mortgage) ile başlayan finansal sorunlar, finans kesiminin sofistike yapısı nedeniyle bir kurumdan diğerine aktararak büyümüş ve son olarak bankaların konut kredilerini satın alarak menkul kıymetleştirmeyi sağlayan iki dev kuruluş Freddie Mac ve Fannie Mae’nin devlet kontrolüne geçmesi ile yeni bir boyut kazanmıştır. Ardından ABD ve Avrupa’da ortaya çıkan banka iflasları ve finansal kurumların konsolidasyonu krizi küresel bir boyuta taşımıştır. ABD’nin yaşadığı finansal çöküş Dolar likiditesinin azalmasına ve ironik bir biçimde Dolar’ın Euro ve gelişmekte olan ülke paraları karşısında değer kazanmasına yol açmıştır. Finans alanındaki bu çöküş reel sektöre de yansımış, kar beklentileri hızla düşmüş, tüketimde belirgin bir azalma olmuş ve iş-

sizlik oranları artmaya başlamıştır. Örneğin 2007’de ABD’de yüzde 4,6 olan işsizlik oranı 2009’da yüzde 6,9’a yükselmiştir.²

Mali sektörde yaşanan bu büyük kriz karşısında bir yandan düzenleyici denetleyici kuralların artırılması bir yandan da uygun para ve maliye politikaları ile krizin reel sektöre yansımaları önlenmeye çalışılmıştır. Düzenleyici denetleyici faaliyetler, yeni yasaların çıkarılması, içerden öğrenenlerin ticareti (insider trading) gibi piyasanın kötüye kullanımı faaliyetlerinin kararlılıkla soruşturulması, finansal hizmet sunucularının lisanslanması, müşterilerin ve yatırımcıların korunması ve şikâyetlerin ve ihbarların değerlendirilmesi gibi faaliyetleri içermektedir. Para politikaları genellikle faizlerin indirilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Maliye politikası tedbirleri ise çeşitli ülkelerde farklılıklar göstermekle birlikte genellikle kamu harcamalarının artırılması ve vergi oranlarının düşürülmesi şeklindedir. Bu çalışmamızda krize karşı oluşturulan maliye politikasının

(*) Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Daire Başkanı

¹ Bu makalede yer alan görüş ve düşünceler yazarın şahsına aittir. Çalıştığı kuruma atfedilemez.

² Veriler IMF’nin resmi web sayfasından alınmıştır (www.imf.org), erişim 2 Kasım 2008.

“vergi politikası” ayağının çeşitli ülkelerde nasıl uygulandığına değinilecektir.

2- FİNANSAL KRİZE KARŞI VERGİ POLİTİKASI UYGULAMALARI

2.1- ABD’nin Kurtarma Paketi

ABD’nin küresel krize karşı en önemli çalışması kamuoyunda “**kurtarma paketi**” (Bailout Bill) diye bilinen Acil Ekonomik İstikrar Kanunu’dur.³ Bu kurtarma planı ABD hükümetine 700 milyar Dolar civarında bir kaynağı tedrici olarak kullanma imkanı vermiştir. Anılan Kanun içinde vergi politikası anlamında bazı düzenlemeler de mevcuttur. Bunlar, rüzgâr ve güneş enerjisi yatırımlarının teşvik edilmesi, çocuklar için vergi indirimlerinin genişletilmesi, bir süre ülkemizde de uygulanan hayat standardı esasına benzeyen “alternatif minimum vergi”lerin orta gelirliileri etkilemeyecek şekilde yeniden düzenlenmesi ve kasırga gibi doğal afetlerden zarar görenler için vergi indirimlerinin artırılması ile araştırma geliştirme yatırımlarına vergi teşvikleri sağlanması gibi düzenlemelerdir.⁴ Bu düzenlemeler ekonomik aktiviteyi artırarak krizden çıkışı sağlamaktan çok iflas eden finansal kuruluşları kurtarmak için ayrılan milyarlarca Dolarlık kaynağın vergi mükelleflerinde ve kamuoyunda yarattığı hoşnutsuzluğu bir nebze olsun gidermek için yapılmıştır. Krize karşı alınacak vergisel önlemler yeni hükümete bırakılmış gibi görünmektedir.

2.2- Teoriler ABD Uygulaması ile Örtüşüyor mu?

ABD kamuoyunda krize karşı alınacak vergisel tedbirler enine boyuna tartışılmaktadır. Krizden çıkışın reçetesi olarak, ekonomik faaliyetlerin artırılması ve bunun için de vergi oranlarının düşürülmesi bir çok kesimce dile getirilmektedir. Ancak saygın akademik çevreler bu çözüm önerilerine son derece ihtiyatlı yaklaşmaktadırlar. Harvard Üniversitesi’nden Profesör Jeffrey Frankel makalesinde **Laffer Hipotezi** ile **Starving the Beast** hipotezini kıyaslamaktadır.⁵ Laffer’e göre vergi oranlarının düşürülmesi mükelleflerin gelirlerini ve harcamalarını artıracak ve ekonomik faaliyetlerin ve büyümenin artmasına sebep olacaktır. Starving the Beast teorisinde ise tam tersine vergi indirimlerinin bütçe açığını artıracak ve kamu harcamalarının sınırlandırılmasına yol açacağı bunun da büyümeyi yavaşlatıcı bir etki yaratacağı ileri sürülmektedir. Profesör Frankel’e göre mantık ve tarih Starving the Beast teorisinin çalışmadığını göstermektedir.

Aslına bakarsak vergi indiriminin boyutu, kapsamı, zamanlaması ve marjinal vergi oranları⁶ ortaya çıkacak sonucu belirlemektedir. Örneğin gelirin çok büyük bir kısmını harcamaya dönüştüren mükellef grupları için öngörülen bir vergi indirimi krizden çıkışa yardımcı olabilecektir. Benzer şekilde orta büyüklükteki işletmeler için istihdam vergilerinin indirilmesi de böyle bir sonuca yol açabilir. Marjinal vergi oranlarının çok

³ İngilizce adı “Emergency Economic Stabilization Act of 2008” dir, 3 Ekim 2008’de yasalaşmıştır.

⁴ Pear, Robert, “Crisis Puts Tax Moves Into Play” The New York Times, 1 Ekim 2008

⁵ Frankel Jeffery, Tax-Cut Snake Oil, Ekonomik Politikalar Enstitüsü, 12 Eylül 2008

⁶ Elde edilen en yüksek birim gelire uygulanan vergi oranını ifade eder. <http://www.econlib.org/library>, erişim: 28 Ekim 2008.

yüksek olduğu durumlarda da vergi indirimlerinden olumlu sonuçlar alınabilir.

Yapılan bilimsel araştırmalar göstermiştir ki ABD’de 1992’den sonra uygulanan 6 farklı vergi indiriminin hiç birisi vergi tahsilâtını artırmamıştır.⁷ Buna rağmen ABD’nin yeni yönetimi yeni vergi indirimlerini içeren bir plan hazırlamıştır.⁸ Sadece ABD’de değil küresel anlamda da sonuçları olacak bu vergisel önlemleri şu şekilde özetleyebiliriz.

- İşçiler ve aileleri için 1.000 Doları varan vergi indirimleri,
- Düşük ve orta gelirli vatandaşlar, sigortasızlar ve çocuğu okuyan aileler için ciddi vergi indirimleri,
- Küçük işletmelerin sermaye kazançlarına vergi istisnası getirilmesi, yatırım yapan ve istihdam yaratan firmalar için kurumlar vergisi indirimleri,
- Araştırma geliştirme yatırımlarını teşvik etmek için vergi indirimleri.

2.3- İngiltere Ne Yapacak?

Fransa ve Japonya’nın kurumlar vergisi oranını indirerek vergi tahsilâtını artırması finansal kriz nedeniyle hem mali sistemi hem de reel ekonomisi ciddi sarsıntılar geçiren İngiltere için örnek bir model olarak tartışılmaktadır. İngiltere kurumlar vergisini azaltarak bir yandan şirketlerin net karını ve istihdamını artırmayı diğer

yandan ise vergi tahsilâtını artırmayı hedeflemektedir. Fransa ve Japonya’da kurumlar vergisi oranlarının düşürülmesi ekonomik büyüme dönemine denk düştüğünden, oran indirimi ile tahsilat artışı arasındaki ilişki açık bir şekilde tanımlanmayabilir. Ancak OECD ülkelerini kapsayan bir araştırma göstermiştir ki ülkelerin dış ticaret pazarlarının genişlemesi, petrol gelirlerinin artması ve diğer konjonktürel değişkenler elimine edildikten sonra dahi oran indirimi ile tahsilat artışı arasında aynı yönlü bir ilişki vardır.⁹ Dolayısıyla, İngiltere’nin yakında bu tip bir kurumlar vergisi oranı indirimine gitmesi beklenmelidir. Bilindiği üzere araştırma sonuçlarını doğrular şekilde Türkiye’de de kurumlar vergisi oranının düşürülmesi vergi tahsilâtında bir azalışa yol açmamıştır.

2.4- Güney Kore’nin Önlemleri

Krizin henüz reel sektörü çok fazla etkilemediği Güney Kore para politikası tedbirleri yanında vergisel önlemlere de başvuruyor. Güney Kore’de bir taraftan faizler indirilirken bir yandan da kamu harcamalarını artırmayı ve vergi indirimlerini gerçekleştirmeyi düşünüyor.¹⁰ Güney Kore’de kamu harcamalarındaki artışla vergi indirimlerinin birlikte düşünülmesi riskli bir maliye politikası hamlesi olarak görülebilir. Ancak finansal krizin reel ekonomiyi etkilememesi için çok fazla politika tedbiri seçeneğinin olmadığı da unutulmamalı.

⁷ Autsan Goolsbee, 1999, “Evidence on the High Income Laffer Curve from Six Decades of Tax Reform” Brookings Papers on Economic Activity, <http://www.jstor.org/pss/2534678>, erişim: 1 Kasım 2008.

⁸ <http://origin.barackobama.com/taxes/> erişim: 1 Kasım 2008.

⁹ Elliott, Matthew, “Britain must cut corporate tax to aid recovery from the credit crisis”, <http://blogs.telegraph.co.uk>, erişim: 29 Ekim 2008.

¹⁰ “S Korean orders tax reduction to prevent financial crisis from affecting real economy” <http://news.xinhuanet.com>, erişim: 28 Ekim 2008.

2.5- Türkiye Uygulaması

Türkiye'nin 2001 krizine göre oldukça sağlam olan mali sistemi küresel krizin etkisini çok fazla hissetmiş değildir. Ancak bankaların uyguladığı daha titiz kredi politikasının kredi kullanan firmaların büyümesini yavaşlattığı hatta bazılarını zora soktuğu diğer yandan döviz kurundaki yükselişin yabancı para cinsinden borçlanan firmaları zorladığı bilinmektedir. Bu etkilerin en aza indirilmesi için ülkemizde doğrudan bir vergisel düzenleme yerine kamuoyunda **"Varlık Barışı"** olarak bilinen **"Bazı Varlıkların Milli Ekonomiye Kazandırılması Yasa Tasarısı"** ile işletmelerin varlık yapısını güçlendirmeyi amaçlayan ve ülkeye para girişini teşvik eden düzenlemeler yapılmaktadır. Söz konusu tasarı ile gerçek ve tüzel kişilerce sahip olunan para, döviz, altın, hisse senedi, tahvil ve diğer menkul kıymetlerin Türkiye'ye getirilmesi; taşınmazların kayda alınması suretiyle milli ekonomiye kazandırılması; sahip olunan sözkonusu kıymetlerin banka ve aracı kurumlara ya da vergi dairelerine bildirilmek ve cüz'i bir oranda vergi ödenmek suretiyle kayda alınması ve yapılan bu beyanlardan hareketle inceleme ve soruşturma yapılmaması öngörülmektedir. Ayrıca gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin yurtiçinde sahip oldukları varlıkları işletmelerine sermaye olarak koymaları teşvik edilmektedir.¹¹

3- SONUÇ

Krize karşı uygulanan vergi politikaları genellikle diğer tedbirlerle birlikte gündeme gelmektedir.

Bu tedbirler finansal piyasaların daha fazla regüle edilmesi, kurtarma paketleri ile hükümetlere kaynak kullanma yetkisi tanınması, para politikası uygulamaları ve maliye politikası uygulamaları olarak sıralanabilir. Maliye politikasının bir parçası olarak uygulanan vergi politikası tedbirleri genellikle kurumlar vergisi oranlarının düşürülmesi, orta ve alt gelir grupları için vergi indirimleri sağlanması, sermaye girişini özendirecek vergisel düzenlemeler yapılması ve küçük ve orta büyüklükteki işletmeler için vergi indirimleri getirilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu tedbirlerin etkin bir şekilde uygulanması ve sonuç vermesi ise bu tedbirlerin kapsamına, zamanlamasına, mükelleflerce algılanma şekline ve marjinal vergi oranlarının düzeyine bağlıdır.

¹¹ Bazı Varlıkların Milli Ekonomiye Kazandırılması Yasa Tasarısının Genel Gerekçesi, www.tbmm.gov.tr, erişim: 27 Ekim 2009.